

ЧИТУЉА

ВАСИЛИЈЕ ЂЕРИЋ (1867—4-IX-1931)

Василије Ђерић био је више година (1921—1928) професор Скопског факултета и његов декан. За време свог бављења у Скопљу он је с много ревности проучавао дијалекте Јужне Србије. Стога је „Гласник Скопског научног друштва“ позван у првом реду да ода признање човеку и научнику који је у великој мери задужио ове наше новоослобођене крајеве.

Василије Ђерић рођен је у Кореници 1867 год. Гимназију је свршио у Госпићу (1888). Као главне науке учио је српски, грчки и латински језик у универзите у Загребу (3 године) и у Бечу (2 године). Докторат је добио у Бечу (1895). Око две године био је наставник у госпићској гимназије (1894/5 и 1895/6). У јесен 1896 год. пустио је своје воље државну службу. У априлу 1898 год. постао је доценат за грчки језик и књижевност у Великој Школи у Београду. У октобру 1899 год. изабран је, а у марту 1901 г. потврђен за ванредног професора. (Споменица о отварању Универзитета). У ратовима је био до 1915 год. у разним војним административним службама, а од 1915 до 1918 живео је у Француској и Италији. Год. 1921 изабран је за редовног професора скопског факултета и на тој дужности остао је до год. 1928, кад је по својој молби пензионисан. После тога живео је стално у Београду, бавећи се искључиво науком. Умро је у свом родном месту 4 септембра год. 1931 и тамо је сахрањен.

Сав свој живот провео је Ђерић у научном раду. На том пољу он је радио темељно, савесно, честито. Имао је врло добру школу, био је трезвен, писао је само пошто би исцрпно проучио дотично питање. Зато су сви његови научни радови од несумњиве вредности. Али он није марио за „високу“ науку, он није био никада за „науку ради науке“. Он је претпостављао практичну науку и све што је написао требало је да буде корисно у обичном смислу те речи. Нарочито Ђерић није марио за научне хипотезе, које, макар како да су духовите и оштроумне, не решавају ствари и остају мање-више субјективно мишљење, које ће, истина, неки примити, али које ће исто тако многи одбацити.

Његови научни радови су из неколико области. У првом реду њега је интересовао наш језик, а особито речник и акценат. После смрти оставио је у рукопису велики спис под именом „Додатак Вукову Речнику“. Ту је он купио преко 10.000 (десет хиљада) „српских народних речи и значења којих нема у Вукову речнику“. На жалост, ово дело није штампано. Ђерић га је понудио Срп. Краљ. Академији и она га је примила и одлучила да се штампа, али и после више десетина година оно није изишло. У њему лежи међутим неоцењиво језичко благо. Ђерић је изванредно познавао језик свога краја и умео је одлично да обрађује лексички нове речи. Његово је дело потпуно спремно за штампу, али лако се може десити, код наших несрећних

прилика, да оно не само никада не угледа света, него да уопште остане неискоришћено за науку.

Као што је горе споменуто, кад је дошао у Скопље, Ђерић се почео озбиљно бавити проучавањем дијалеката Јужне Србије. Језик тих крајева, т.зв. „македонски“ језик, њега је и пре интересовао. Али из уста народних он га је могао проучавати како треба тек после рата. У његовим посмртним хартијама налази се безброј бележака „о велешком говору“, „о примерима за старословенско *ѣ* у Скопљу“, „о примерима за *пъ*, *бъ*, *въ*, *мъ* у Скопљу“, „о старословенском *а* у Скопљу“, „о старословенском *ж* у Штипу“, „неколико мишљења о дијалектима у Старој Србији и Македонији“, итд.

Исто тако он је поклатио нарочиту пажњу туђим речима у нашем језику. У рукопису се налазе његови списи: „Туђе речи у српском језику“, „Румунске и друге романске речи у српском језику“, „Туђе речи у Срба и Хрвата према речнику југословенске Академије“, „Туђе (и сумњивог порекла) речи у различним часописима који се налазе у Срба и Хрвата“, „Грчке речи у српском језику“, „Грчки елементи у Вука“, и др.

Две дивне књиге Ђерићеве посвећене су српском имену у западним крајевима нашег народа (1901) и српском имену у Старој Србији и Македонији (1904). Не зна се да ли је писац у овим својим списима више патриота или више научник. Ту је он покупио с невероватним трудом све што наши извори спомињу о српском имену у поменутим крајевима. Ђерић је намерно избегао да да коментар том материјалу; он се задовољио да дословно наведе шта стоји у старим књигама. За онога који хоће објективно да суди о том како се и откада ширило име хрватско по нашим западним крајевима и да ли је Јужна Србија српска или бугарска, ове су две књиге од неоцењиве вредности. На жалост, изгледа да оне нису много читане и да су их многи, којима није било до истине, намерно обилазили и прећуткивали. Није доста написати добру књигу. Треба умети, бар врло често, рекламирати је, натурити је.

Питање српства Босне и Херцеговине и Јужне Србије стално је било Ђерићу пред очима. У његовој литерарној заоставштини налазимо рукопис под насловом „Примјери о српском имену у Босни и Херцеговини којих нема у мојој књижици „О српском имену по западнијем крајевима нашег народа“. О Македонији је он одржао и једно јавно предавање у Паризу на Сорбони за време рата под насловом „О етнографији Срба у Македонији“. У првом делу тог предавања он говори о том „шта је Македонија“. На основу грчких и римских извора, које је проучио до појединости и врло савесно, он повлачи северну границу античке Македоније и показује да у грчко-римско време област под тим именом није обухватала многе наше крајеве које су неки туђински шовинисти у наше доба урачунавали у Македонију. У истој глави, после, говори о границама Македоније у византијско и доцније доба. У другој глави реч је о народу у Македонији. Али главно питање које Ђерић расправља у своме предавању то је питање о дијалектима и о имену Словена у Македонији. Ђерић је изврсно познавао ту ствар и право је задовољство прочитати тај део његове расправе. Штета је што многи научници и политичари, који су хтели да расправљају то „македонско“ питање, нису проучили факта која је писац изнео у том свом чланку.

Старом грчком језику, и ако је био на универзитету у Београду и на скопском факултету професор тог језика, посветио је управо само два дела, једно штампано, „Облици старог грчког језика“ (1905) и „Примери за облике старог грчког језика“, нештампано и недовршено. Пре но што ће издати „Облике“, он је штампао један оглед „Облика“ под насловом „Каква нам треба грчка граматика“ („Просветни Гласник“ 1902).

Своју грчку граматiku („Облике“) Ђерић није израдио како се обично школски уџбеници раде код нас а и на страни. То није нипошто компилација. Ђерић није ни преводио туђе књиге нити је из једне туђе књиге узимао једно а из друге друго и тако давао неку компилацију — контаминацију —

превод. Ђерић је све што је унео у своју књигу унео после самосталног испитивања. За неке главе чинио је праве студије. „Статистику за замјенице и бројеве, а донекле и за неправилне глаголе — каже он сам у предговору својој књизи — састављао сам сам, тако да је с те стране, колико ја знам, моја књига поузданија него икоја друга школска граматика“. Ова књига не одликује се само том научношћу и оригиналношћу (у поменутом смислу). Она је и краћа, много краћа, него многе друге грчке граматике за школу. Ту је краткоћу постигао писац на тај начин што је из књиге избацио све непотребне ствари: понављања, излишна објашњења итд. Он ће, на пример, за именице које се мењају на један начин дати само једну парадигму. Том краткоћом своје књиге Ђерић се много поносио. „На 57 страна или управо на неке 53 стране... добија ево ученик потпуне облике књижевног атичког дијалекта!“ — узвикује он на крају предговора. И доиста, имао је право да на то буде горд. Није тешко погодити како је с плећа ученика грчког језика свађен огроман терет кад им је место књиге од рецимо 150—200 страна дата књижица од 50, у којој се налазило све што је садржавала и она друга, већа књига.

Наравно, далеко је од нас да кажемо да је Ђерићева граматика грчког језика савршена. Не критикујући, споменућемо да она не спомиње доста велики број атичких облика које налазимо у школских грчких писаца. С друге стране, у њој има неколико неатичких облика. Има код њега и по-нешто, истина ретко, што је излишно, или што је нетачно, или што је у грчком често а у књизи је означено као ретко (или обрнуто). Али у главном „Облици старог грчког језика“ В. Ђерића су једна изврсна школска књига, један од најбољих уџбеника што уопште постоје. Треба ли нарочито споменути да је и ова књига остала тако рећи незапажена? Комерцијални разлози играју у школској књижевности велику улогу, као што је у осталом добро познато. Осим тога, по закону инерције, и у средњој школи, и у великој науци, ново се не прима лако, људи претпостављају да газе по утрвеним стазама.

И своје „Примере за облике старог грчког језика“ није радио Ђерић како се обично раде школски уџбеници. Штито он није узимао искључиво из других сличних читанака. Он је нарочито читао класичне грчке писце тражећи у њима погодне примере за граматичка правила. Још је Ђерић обраћао нарочиту пажњу на то да његови примери буду занимљиви, корисни и језгровити, рачунајући с правом да ће ученици такво штито радије и боље учити.

Од његових научних радова споменућемо овде још само два. Један има наслов „Теорија учења туђих језика“ (1920). Ђерић је одлично био проучио питање како се најлакше и најбоље може научити један страни језик и своје мишљење о том важном питању изнео је у тој својој књизи с потпуном јасношћу. На жалост, и ова његова књига остала је сасвим незапажена. Драгоцени савети које је он ту упутио у првом реду средњошколским наставницима остали су „глас вапијућег у пустињи“. У школама се и данас често при предавању туђих језика чине грубе, или, како би покојни Ђерић рекао, „детење“ погрешке, које би се тако лако уклониле, на добро деце и наставе, кад би се Ђерићева књига с љубављу прочитала. Други његов спис који хоћемо овде да наведемо и који је остао у рукопису зове се: „Кореница, Хомољац и Врело“. У предговору тог списка Ђерић каже: „По жељи д-ра Ј. Цвијића описао сам неколико села према његовим „Упутствима за проучавање села у Србији“. Описујући „положај“ и „тип села“ писао сам тако, да то буде *шумачење* уз аустријску специјалну карту. Тако сам могао с мање ријечи више казати, јер ријечи не могу заменити карте“. Овај спис написан је с ретким познавањем ствари.

Као наставник покојни Ђерић имао је ретких особина. Он није био нимало речит ни духовит. Али је располагао ретком спремом и предавао је увек с пуним познавањем предмета. Он није говорио тачно, али му је до

тачности било необично стало. Био је врло јасан, изражавајући се без фраза и фигура, тако рећи пословно. Ученик који је хтео да учи, могао је и морао је да научи много. Међутим, он је у исто време био сасвим благ, а не строг, и због тога често није имао успеха, јер, као што је познато, слушаоци злоупотребљавају доброту својих учитеља.

Остаје нам да кажемо неколико речи о покојнику као човеку. Ђерић је био крајње честит, у сваком погледу исправан, чврст карактер, некористољубив, јединствено скроман, и имао је особито добро срце. Никад он није учинио ништа због чега би се морао стидети и сигурно њега никад није савест гризла. Ни за што и ни пред ким он није савио кичму. На материјалну корист и зараду он није никад мислио. Све своје књиге сам је издао, увек на своју штету. Не верујем да је икад добио пет пара хонорара, или је то морало бити сасвим ретко. За оговарања и интриге он није знао, као што му је и лаж била непозната. Није био себичан, него је оно што је имао радо делио с другима. Своје ученике радо је помагао, давао је и сиромашним колегама, а родбину, многобројну, просто је засипао поклонима, увек корисним. Он се није истицао и гурао у прве редове, него је увек остајао позади. С једним добрим осмехом, без пакости и ироније, посматрао је како други не бирају сретства да буду „први“.

Био је донекле и Диоген. На спољашност није полагао ни најмање. Ишао је у извешталом, често и поцепаном оделу, с масним шеширом и масном краватом, у ципелама које су много личиле на цокуле. Био је задовољан са сасвим простом храном, само ако је била здрава: сам је говорио да му је свеједно да ли је укусна или не, и да он нема непца. Уметност, музика, поезија, позориште, забаве, нису имали никакве привлачне снаге за њега. Он ваљда никад у животу није прочитао ни једне песме и ни једног романа. Он је ценио само оно што је практично и од чега људи имају користи, а по његовом мишљењу стихови, слике, скулптура, игра само су раскош.

С покојним Ђерићем отишло је на онај свет једно златно срце, изгубљен је један спреман научник и наставник, нестало је једног честитог и необичног човека. Живео је нечујно, и умро је нечујно. За живота није добио ни најмањи орден, нити какво друго признање. Али његово име у нашој науци и у аналима наших универзитета неће умрети.

Н. Вулић

† ЖАРКО ТАТИЋ, АРХИТЕКТА И КУСТОС МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ

Мада на први поглед изгледа као да овај некролог долази са извесним задоцњењем, јер је уобичајено да се о заслугама јавних радника говори непосредно после њихове смрти, ипак то није овде случај, јер научни рад Жарка Татића није престао и његовом смрћу. Тај рад је у ствари завршен тек прошлом књигом „Гласника Скопског научног друштва“, у којој је објављена последња његова студија из области старе српске сакралне архитектуре, и то пошто је протекло једва неколико година како је, у истоме издању, штампан први његов есеј посвећен истој научној грани.

Непуних десетак година активности могао је, на жалост, свега посветити покојни Жарко овоме послу; али је за то време успео био да коракне, у неиспитане пределе те области, дубље него што су у томе успели многи његови претходници за цео свој дуги живот. Он је то могао постићи благода рећи ретким врлинама које је као раденик имао, а потпомогнут повољним тренутком у коме је ступио на поље рада. Те врлине су биле: неизмерно